Eric Toussaint:
Ukraina och Putins storryska chauvinism mot Lenin

(Ur Links international journal of socialist renewal, 17 juli 2026. Ursprungligen publicerad på CADTM. Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

Varför anklagar Vladimir Putin Lenin för att ha ”skapat Ukraina”? Bakom detta uttalande finns mycket mer än bara en dispyt bland historiker: det uttrycker en imperialistisk uppfattning om det av Putin ledda Ryssland och utgör en av de ideologiska grundvalarna till kriget mot Ukraina. För att förstå uttalandet måste vi se tillbaka på debatten mellan Lenin och Stalin 1922-1923 angående bildandet av Sovjetunionen och det Lenin kallade ”storrysk chauvinism”.

Vladimir Putin fördömer Lenins ”brott” mot Ryssland vid tiden för Sovjetunionens bildande. Han hävdar att Lenin gynnade Ukraina framför det ryska folkets legitima intressen. Han fördömer också den ryska revolutionen 1917, anklagar de av Lenin ledda bolsjevikerna för att ha iscensatt en kupp mot Rysslands intressen genom att få slut på kriget mot Tyskland. I själva verket anser Putin att det tsaristiska imperiet tjänade Rysslands intressen.

Vladimir Lenins (1870-1924) kritik av ”storrysk chauvinism”, som uttrycktes i ett flertal skrifter under hela hans liv, och hans ståndpunkt om folkens rätt till självbestämmande är centrala faktorer för att förstå Sovjetunionens politiska struktur och dagens debatter angående dess arv.

I en text som publicerades 1916, mitt under Första världskriget, skrev Lenin:

> Den segerrika socialismen måste med nödvändighet upprätta fullständig demokrati och följaktligen inte bara genomföra nationernas fullständiga likaberättigande, utan även införa de

> förtryckta nationernas självbestämmanderätt, dvs rätt till fritt politiskt avskiljande…
> Nationernas självbestämmanderätt innebär uteslutande rätt till oberoende i politisk mening, till fritt politiskt avskiljande från den förtryckande nationen…
> I Ryssland – där inte mindre än 57 procent av befolkningen, över 100 miljoner människor, tillhör de förtryckta nationerna, där dessa nationer företrädesvis befolkar ytterområdena, där en del av dessa nationer står på en högre kulturell nivå än storryssarna, där det politiska systemet utmärker sig genom en särskilt barbarisk och medeltida karaktär, där den borgerligt demokratiska revolutionen ännu inte är fullbordad – är erkännandet av de av tsarismen förtryckta nationernas rätt att fritt avskilja sig från Ryssland en ovillkorlig plikt för socialdemokraterna i deras demokratiska och socialistiska uppgifters namn.[1]

Under diskussionerna 1922 och 1923 om skapandet av De Socialistiska Rådsrepublikernas Union var Lenin bekymrad över att det i den sovjetiska statsapparaten fanns kvar beteenden som hade ärvts från det ryska tsardömet. Han använde begreppet ”storrysk chauvinism” för att beskriva den ryska politiska elitens benägenhet att betrakta andra folk i det tidigare imperiet som naturligt underordnade Ryssland. Enligt hans uppfattning utgjorde denna imperialistiska läggnng ett stort hot mot en multinationell socialistisk stat, eftersom den riskerade att omvandla den nya sovjetiska staten till enbart en fortsättning av imperiet i en annan ideologisk förklädnad.

Denna oro var helt uppenbar under debatten om den framtida sovjetiska statens struktur. Josef Stalin, som då var folkkommissarie för nationaliteterna, föreslog en plan om ”autonomisering”, under vilken icke-ryska republiker skulle införlivas i den Ryska Sovjetiska Federativa Socialistiska Republiken som autonoma enheter. Lenin gick mot detta förslag och förespråkade istället att det skulle skapas en formell federation av juridiskt jämbördiga republiker. Under denna modell skulle varje republik frivilligt ansluta sig till unionen och åtminstone i teorin behålla rätten att utträda från den.

Den så kallade ”georgiska” krisen 1922 gjorde Lenins ståndpunkt ännu mer radikal. De georgiska bolsjevikledarna anklagade Stalin och andra representanter från centralregeringen för att brutalt ha tvingat igenom att deras land införlivades i den transkaukasiska federationen. I sina noter som dikterades i slutet av 1922, riktade Lenin hård kritik mot Stalins och hans medarbetares agerande, och hävdade att deras metoder just visade den storryska chauvinism som han ansåg vara särskilt farlig. Enligt hans åsikt måste nationer som hade varit offer för ryskt herravälde få speciell behandling för att garantera en verklig jämlikhet mellan folken (se avdelningen om Lenin mot Stalin i den georgiska frågan).

Lenins förhållningssätt förklarar den institutionella logik som antogs vid Sovjetunionens grundande i december 1922. Sovjetstaten uppfattades som en union av nationella republiker med egna statliga institutioner, och konstitutionella rättigheter att utträda. För Lenin var detta arrangemang avsett att ge garantier till de folk som tidigare hade lytt under det ryska imperiets herravälde, och förhindra den nya socialistiska unionen från att uppfattas som ett återupprättat ryskt imperium.

Ett sekel senare har denna institutionella arkitektur hamnat i blickpunkten för Vladimir Putins kritik av det leninistiska arvet. I flera offentliga tal, i synnerhet i början av 2020-talet, påstod han att den federala strukturen, som baserades på nationella republiker med rätt att utträda, utgjorde en ”tidsinställd bomb” som hade placerats inom den sovjetiska staten. Enligt denna tolkning skapade bolsjevikerna på ett konstgjort sätt nationella enheter med gränser, statliga institutioner och en

1 Lenin, Den socialistiska revolutionen och nationernas självbestämmanderätt, på marxistarkiv.se.

konstitutionell rätt att utträda, vilket bidrog till Sovjetunionens upplösning 1991.

Putin mot Lenin: den storryska chauvinismen återupprättas

Här är ett utdrag ur det tal som Putin höll på randen till invasionen av Ukraina i februari 2022:

> Jag inleder med att konstatera att det moderna Ukraina helt och hållet skapades av Ryssland, eller rättare sagt av bolsjevikernas och kommunisternas Ryssland. Denna process började praktiskt taget direkt efter den ryska revolutionen 1917, och Lenin och hans medarbetare gjorde det på ett sätt som var oerhört kännbart för Ryssland – genom att stycka och dela upp vad som historiskt sett var ryska landområden.

Här är ett andra utdrag ur samma tal, där V Putin bekräftar sitt stöd till Stalins ståndpunkt gentemot den uppfattning som Lenin och majoriteten av det bolsjevikiska ledarskapet hade:

> Jag påminner er om att efter oktoberrevolutionen 1917 och det efterföljande inbördeskriget började bolsjevikerna skapa en ny stat. De hade ganska stora meningsskiljaktigheter sinsemellan på denna punkt. Under 1922 var Stalin både det ryska kommunistpartiets (bolsjeviker) generalsekreterare och folkkommissarie för etniska frågor. Han föreslog att landet skulle byggas längs autonoma principer det vill säga ge republikerna – de framtida administrativa och territoriella enheterna – bred makt då de gick med i en enad stat.
>
> Lenin kritiserade hans plan och föreslog att man skulle göra eftergifter år nationalisterna som han vid den tiden kallade ”oberoende”. Lenins idéer om vad som i huvudsak var ett konfederativt statsarrangemang och en paroll om nationernas självbestämmanderätt, ända fram till utträde, lades in i Sovjetstatens grundvalar. Till en början bekräftades de i Förklaringen om skapandet av för Sovjetunionens 1922 och fastställdes därpå, efter Lenins död, i Sovjetunionens konstitution 1924…
>
> När det gäller Rysslands och dess folks historiska öde utgjorde Lenins principer om statens utveckling inte enbart ett misstag; de var värre än ett misstag, som man brukar säga. Detta blev uppenbart efter Sovjetunionens upplösning 1991…
>
> Som jag redan sagt är Sovjet-Ukraina resultatet av bolsjevikernas politik och kan med rätta därför kallas ”Vladimir Lenins Ukraina”. Han var dess skapare och arkitekt. Detta bekräftas helt av arkivdokument, inklusive Lenins hårda instruktioner vad gäller Donbass som faktiskt påtvingades Ukraina.[2]

Putins kritik är rotad i en historisk vision som går mot Lenins syn. Den grundar sig på tanken om en historisk kontinuitet mellan det ryska tsardömet, Sovjetunionen och dagens Ryska federation, liksom uppfattningen om ett delat civiliserat område som omfattar flera folk som härstammar från det tidigare imperiet.

Putin utvecklar en historisk syn enigt vilken ryssar, ukrainare och belarusier utgör ett enda historiskt folk som härstammar från det medeltida Ryssland. Det främsta argumentet är inriktat på en ”rysk nationell treenighet” bestående av ryssar (storryssar), ukrainare (småryssar) och belarusier (vit-ryssar). Det är den ståndpunkt som Putin för fram i en lång artikel som publicerades på Kremls webbplats i juli 1921.[3]

Ur detta perspektiv betraktas organiseringen av Sovjetunionen i nationella republiker som ett

2 Putins tal 21 februari 2022, på marxistarkiv.se.
3 Se Om den historiska enheten mellan ryssar och ukrainare, på marxistarkiv.se.

politiskt misstag, till och med ett brott, som undergrävde enheten i ett historiskt område som ansågs vara i grund och botten förenat.

Denna motsättning belyser en slående kontrast mellan två uppfattningar om den nationella frågan inom det ryska posttsaristiska området. Genom att upprätta en i teoretin frivillig federation och erkänna folkens rätt till självbestämmande, försökte Lenin förhindra att den historiskt dominerande nationen fick den politiska makten. I motsats till detta betonar Putins och hans anhängares nutida kritik av detta arv behovet att bevara ett delat historiskt områdes politiska enhet, och tenderar att ifrågasätta rätten till nationellt utträde.

Således kan dagens debatt om Sovjetunionens struktur och dess arv tolkas som ett återupplivande i ny form av det problem som Lenin identifierade i början av 1920-talet: motsättningen mellan att bygga en multinationell stat grundad på en formell jämlikhet mellan folken, och frestelsen att återupprätta en sorts centralisering som ärvdes från det tidigare imperiet.

För Lenin var skapandet av nationella republiker och rätten att utträda sätt att undvika ett ryskt herravälde och bygga en frivillig union av det tidigare imperiets folk.

För Putin utgör tvärtom dessa beslut ett historiskt brott mot det ryska folket, ett brott som försvagade den ryska staten och ledde till uppsplittringen av det sovjetiska området efter 1991.

När Putin talar om ”Lenins Ukraina” är det således inte bara en historisk observation: det är en direkt kritik av den på nationellt självbestämmande grundade sovjetiska federala modellen, som Lenin specifikt hade utformat för att bekämpa den ”storryska chauvinismen”.

Slutsats

När det kommer till kritan är konflikten mellan Lenin och Stalin om den nationella frågan inte bara en fråga om den sovjetiska historien. Den sprider ett direkt ljus över den ideologi som stödjer Vladimir Putin politik. Medan Lenin såg den ”storryska chauvinismen” som en dödlig fara för jämlikheten mellan det tidigare tsaristiska imperiets folk, hävdar Putin tvärtom detta imperiums historiska kontinuitet och fördömer nationernas rätt till självbestämmande. Hans angrepp på ”Lenins Ukraina” är därmed inte bara en historisk kritik: det utgör ett ideologiskt rättfärdigande för att förneka den ukrainska nationens politiska existens, och i slutändan för kriget som förs mot den.

Att erkänna folkens rätt till självbestämmande innebär inte att stöda all politik som deras regeringar för. Det betyder bland annat att vägra acceptera att en stat förnekar ett grannlands existens i namn av en så kallad historisk eller imperialistisk kontinuitet.

Lenin mot Stalin i den georgiska frågan[4]

Vad gäller nationaliteter, ansåg Lenin att det tsaristiska imperiet hade ”tvångsinförlivat” en hel rad förtryckta nationaliteter. Utan att i detalj gå in på denna punkt bör det noteras att Lenin betonade behovet att garantera lika rättigheter för förtryckta nationer som ukrainare, georgier, tadzjiker,

4 Detta är ett utdrag ur Éric Toussaints *Lenin and Trotsky confronting the bureaucracy – Russian revolution and transitional societies*, som gavs ut på franska i tidskriften *Lutte de Classe*, redigerad av Léon Lesoil-stiftelsen i Belgien, nr 2, daterad februari 1990.

uzbeker, turkmener, armenier och andra. Han tillade att sovjetregeringen måste vidta kraftfulla åtgärder för att säkerställa att förtryckta nationer skulle kunna ”höja sig” till samma nivå som den traditionellt dominerande ryska nationen. Han ansåg det avgörande att de olika förtryckta nationerna kunde utveckla sin egen kultur och kommunicera med centralmyndigheterna i Moskva på sitt eget språk. I detta sammanhang hävdade Lenin att det skulle upprättas en federation av sovjetrepubliker istället för en enda multinationell republik.

Josef Stalin var ansvarig för den nationella frågan i partiet och staten. Lenin drabbade samman med honom om den georgiska frågan. Stalin hade hamnat i konflikt med den georgiska bolsjevikiska ledningen, som krävde relativ självständighet för att genomföra en kommunistisk politik i Georgien. Stalin, själv georgier, skickade en av sina ”representanter”, Ordzjonikidze, för att rätta in det georgiska ledarskapet i ledet. De metoder som användes var särskilt brutala, och Ordzjonikidze gick så långt att han slog till en georgisk kommunistledare under ett ledarskapsmöte. När Lenin fick höra om detta skickade han ett brev till de georgiska ledarna där han uttryckte fullständig solidaritet med dem och beslutade att undersöka frågan grundligt. Han skrev en text som var ett verkligt fördömande av Stalins metoder, som han beskrev som ”storryskt chauvinistiska”.

Den 30 och 31 december 1922 dikterade Lenin flera viktiga noter, från vilket det följande är några utdrag:

> Jag tror att Stalins jäktande och hans administreringsmani här har spelat en ödesdiger roll och likaså hans förbittring mot den ökända ”socialnationalismen”[Stalin kritiserade minoritetsnationerna för att inte vara ”internationalister” eftersom de inte ville förenas med Ryssland]. Överhuvud taget spelar förbittring vanligen en synnerligen dålig roll i politiken…
>
> Man måste skilja mellan en förtryckarnations nationalism och en förtryckt nations nationalism, nationalismen hos en stor nation och nationalismen hos en liten nation. Beträffande det andra slaget av nationalism har vi, som tillhör en stor nation, i den historiska praktiken nästan alltid gjort oss skyldiga till ett otal våldshandlingar, ja än mer – utan att vi själva märker det begår vi en mängd våldshandlingar och kränkningar. Det räcker med att erinra om mina minnen från Volgatrakten om hur ringaktande ickeryssarna behandlas hos oss, hur det enda namnet på polacken var ”polatjisjka”, hur tataren skälls som ”furste”, ukrainaren som ”chochol”, georgiern och andra kaukasiska ickeryssar som ”kapkasare”.
>
> Därför måste internationalismen hos en förtryckande eller s k ”stor” nation (fastän den är stor endast genom sina våldshandlingar, stor endast på samma sätt som grobianen) bestå i att iaktta inte bara formell jämlikhet mellan nationerna, utan också en ojämlikhet som från den förtryckande nationens, den stora nationens sida gottgör den ojämlikhet som faktiskt uppstår i verkligheten…
>
> En georgier [Stalin – red.] som nonchalerar denna sida av saken och överlägset slänger ut beskyllningar för ”socialnationalism” (medan han själv är inte bara en verklig och äkta ”socialnationalist”, utan också en brutal storrysk grobian), en sådan georgier kränker i själva verket den proletära klassolidaritetens intressen. Ty ingenting hämmar den proletära klassolidaritetens utveckling och stärkande i så hög grad som nationell orättvisa, och ingenting är de ”förfördelade” representanterna för andra nationaliteter så känsliga för som för jämlikheten och kränkning av den – låt vara av slarv, låt vara på skämt – från deras proletära kamraters sida…

Det politiska ansvaret för hela denna sant storryska nationalistiska kampanj bör givetvis läggas på Stalin och Dzerzjinskij.[5]

5 Lenin, ”Till frågan om nationaliteterna eller om ’autonomisering’”, i Brev till kongressen m m, på marxistarkiv.se, s 8-9.